

НАПРЯМ 7. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-65>

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Андрухович Дана Романівна

здобувачка Ph.D.

*кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет*

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну принесло нові виклики, які торкнулися як великих компаній, так і малого й середнього бізнесу [1, с. 115]. Безпрецедентні за масштабами, причинами і наслідками кризові процеси змінили підходи до регулювання підприємницької діяльності реального сектору і загострили потребу суб'єктів господарювання у державній допомозі.

Першими призупиняють діяльність або взагалі банкрутують саме малі підприємства, оскільки вони не мають запасу міцності та «економічного імунітету» [2, с. 150].

Першим наслідком стало те, що підприємствам доводиться мати справу зі зниженням попиту на свою продукцію. 75% компаній повідомляють про значне зменшення попиту, при цьому 70% шукають нових клієнтів та канали збуту. 20% підприємств стикаються з простроченням чи відсутністю оплати від клієнтів. Другим наслідком є те, що підприємства стикаються з нестачею фінансування. Третім наслідком війни є логістичні проблеми. 44% підприємств зазнають труднощів, пов'язаних із логістикою та транспортуванням. Спостерігається розрив звичних транспортних ланцюжків, викликаний блокуванням портів, оскільки пріоритет надається військовим і гуманітарним вантажам, а також нестачею палива через російські удари по нафтопереробних підприємствах та сховищах пального. Війна також загострила деякі існуючі проблеми, як-от наявність людського капіталу та робочої сили. Інші проблеми – корупція та адміністрування податків – також залишаються актуальними [1, с. 115].

З огляду на ці проблеми досить актуальними стають завдання з пошуку шляхів та інструментів державної підтримки малого підприємництва [2, с. 150].

Слід зауважити, що під час воєнного стану вирішення традиційного завдання державної допомоги щодо підтримки конкуренції і стимулювання інвестицій суттєво ускладнилося відсутністю фінансування і проблемою пошуку його джерел. Тому забезпечення ефективного використання наданих коштів потребує кроків Уряду у напрямі щодо вдосконалення механізмів надання державної підтримки та державної допомоги суб'єктам господарювання.

По – перше, дії уряду зосереджено на підтримці вітчизняного бізнесу через механізми фінансування власної справи у формі грантових та кредитних програм. Зокрема, на 2024 р. продовжено дію грантових програм для започаткування або розширення бізнесу, згідно з якими можна отримати 14 тис. мікрогрантів для малого бізнесу – до 250 тис. грн, та 1 тис. грантів на розвиток переробних підприємств – до 8 млн грн [3]. По-друге, залучення місцевих громад до співфінансування програм, запровадження послуги «Доступний факторинг» допоможуть бізнесу поповнити обіговий капітал та отримати додаткові можливості для розвитку. *Міністерство економіки України спільно з Міністерством фінансів України запустило програму «Доступний факторинг»*, яка працюватиме в рамках популярної програми «Доступні кредити 5–7–9%» і має посилити державну підтримку українського бізнесу. За допомоги програми «Доступний факторинг» малий та середній бізнес зможе поповнити обіговий капітал та отримати додаткові можливості для розвитку. Фонд розвитку підприємництва призначений адміністратором програми «Доступний факторинг». Він уже уклав угоди про співробітництво з п'ятьма фінансовими установами-партнерами: «ОТР Банк», «Україна», ТАСКОМБАНК, «Com In Bank», «Глобус Банк» та ПАТ «МТБ БАНК». Проєкт USAID «Реформування фінансового сектора» надаватиме допомогу щодо підвищення обізнаності бізнесу про факторинг. Уряд у вересні 2023 р. затвердив Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва за договорами факторингу (під відступлене право грошової вимоги за поставлені товари, виконані роботи, надані послуги тощо), згідно з яким: держпідтримку бізнесу за договорами факторингу здійснює Фонд розвитку підприємництва в межах отриманих коштів, передбачених у державному бюджеті; фактором може бути лише банк, що має відповідну ліцензію, і лише за договорами внутрішнього факторингу; максимальний ліміт фінансування на контрагента та групу – до 95% суми грошової вимоги, або до 150 млн грн (з урахуванням отриманої держпідтримки за програмами кредитування та лізингу); максимальний строк користування факторинговим фінансуванням для суб'єкта підприємництва – 360 днів; держава компенсує підприємцю витрати на сплату базової винагороди до рівня 13% річних. Також Порядок обмежує розміри

встановлення банками процентної ставки, одноразової комісії та комісії за додаткові послуги, підвищеної (штрафної) винагороди за порушення суб'єктом підприємництва умови договору факторингу тощо, установлює критерії для підприємців, які претендуватимуть на держдопомогу за договорами факторингу, та вимоги до договорів факторингу [3].

14 грудня 2023 р. Україна отримала грант у 50 млн євро на безповоротній основі від Кредитної установи для відбудови (KfW) у рамках Програми державної підтримки «Доступні кредити 5–7–9%». Кошти буде спрямовано на рефінансування витрат за програмою державної підтримки «Доступні кредити 5–7–9%», що дасть змогу й надалі забезпечувати малому й середньому бізнесові України доступ до пільгового кредитування – це сприятиме створенню нових робочих місць та зростанню економіки країни в умовах повномасштабної війни. [3]. На 25 грудня 2023 р. з моменту старту Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» суб'єкти підприємництва отримали від уповноважених банків 78 303 кредити загальною сумою 263,1 млрд грн, з яких 53 013 кредитів – від банків державного сектора економіки загальною сумою 114,6 млрд грн. За час дії воєнного стану в Україні в межах Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» укладено 43 481 кредитний договір загальною сумою 173,5 млрд грн (у тому числі банками державного сектора – 32 537 кредитів на 88 млрд грн), з яких: 12,01 млрд грн – на інвестиційні цілі; 8,93 млрд грн – як антикризові кредити; 3,73 млрд грн – як рефінансування попередньо отриманих кредитів; 36,29 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників; 58,28 млрд грн – на антивоєнні цілі [3].

Варто сказати, що постійне законодавче і нормативне вдосконалення механізмів функціонування Експортно-кредитного агентства сприятиме активізації зовнішньоекономічної діяльності та спрямуванню інвестицій в Україну. Тому *26 грудня 2023 р. Національний банк України ухвалив рішення видати ПРАТ «Експортно-кредитне агентство» (ЕКА) ліцензію на здійснення діяльності експортно-кредитного агентства, що передбачає страхування, перестраховування, надання гарантій. ЕКА 6 лютого 2023 р. було внесено до Державного реєстру фінансових установ. Згідно із законодавством, ця компанія є страховиком зі спеціальним статусом, який працює на підставі ліцензії на здійснення діяльності експортно-кредитного агентства, що включає страхування, перестраховування, надання гарантій. ЕКА дотримується вимог нормативу платоспроможності та достатності капіталу на останню звітну дату, що передує його зверненню до НБУ для отримання ліцензії. За розрахункової величини нормативу платоспроможності та достатності капіталу в 312,157 млн грн прийнятні активи становлять 1879,54 млн грн (з яких грошові кошти – 472,278 млн грн (25,12%);*

державні облигації -1407,262 млн грн (74,88%). На 25 грудня 2023 р. укладено 22 договори страхування, зокрема портфельним методом, які дали можливість підтримати 85 зовнішньоекономічних угод, з яких: страхування зовнішньоекономічних договорів – 6; страхування кредитів – 3; страхування кредитів (портфельне, у межах державної програми «5–7–9»). 27 грудня 2023 р. Уряд прийняв постанову про внесення змін до порядку, відповідно до яких реалізують програми «Доступні кредити 5–7–9%», «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9%» та «Доступний факторинг». Передусім знято обмеження на отримання державної підтримки підприємцями, які: перереєструвалися на підконтрольну територію України, але не мають змоги релокації бізнесу, проте своєчасно виконують зобов'язання за кредитними договорами та сплачують податки, збори й обов'язкові платежі до держбюджету України; зареєстровані, зокрема, на територіях Херсонської (у тому числі місто Херсон), Миколаївської та Дніпропетровської областей, для яких уже визначено дату завершення бойових дій і тимчасової окупації, але дату ще не внесено до Переліку територій активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси. З метою виконання домовленостей з МВФ, передбачено сфокусувати програму «5–7–9%» винятково на мікро-, малих та середніх підприємствах [3].

На нашу думку, трансформація конкурентного середовища під час дії воєнного стану кардинально змінила підходи до надання державної допомоги, оскільки підприємства в цих умовах не конкурують, а виживають. У період кризової ситуації до України надходять безпрецедентні обсяги міжнародної фінансової допомоги, зокрема у вигляді грантових та пільгових кредитних ресурсів, що в більшості випадків обумовлює її цільовий характер. Отже ключовим завданням уряду є залучення інвесторів шляхом створення сприятливих умов.

Список використаних джерел:

1. Rebuilding Ukraine: Principles and policies. CEPR. URL: <https://cepr.org/publications/books-and-reports/rebuilding-ukraine-principles-and-policies> (дата звернення: 20.02.2024).
2. Піжук О.І. Державна підтримка малого підприємництва як важлива умова розвитку сфери послуг в Україні. *Економічний простір*. 2015. № 93. С. 150–162.
3. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. Грудень 2023 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-voennoho-stanu-v-ukrayini-hruden> (дата звернення: 20.02.2024).